

(NE)MANDAGUMO RAIŠKA NUSIKALTIMŲ DISKURSE: ĮVARDIJIMO ASPEKTAS

Sigita Jakimovienė

Lituanistikos katedra
Vytauto Didžiojo universitetas
V. Putvinskio g. 23-206,
LT-44243 Kaunas
El. p. sigita.jakimoviene@vdu.lt

Įvadas ir metodologinis pagrindas

Mandagumą lingvistai supranta kaip kalbinį elgesį. Tokio elgesio aiškinimai turi palyginti neilgą, bet teorijų ir tyrimų gausią ir tebesiplėtojančią istoriją. Pirmiausia mandagumą bandyta aiškinti kaip principą (Lakoff 1973, 1979; Leech 1973, 1979, 1995), papildantį Paul'o Grice'o bendradarbiavimo principą, kurį kalbėtojai taiko rinkdamiesi kalbinės raiškos priemones, atsižvelgę į kontekstą. Kitoje labai plačiai taikytoje ir tebetaikomoje (ir diskusijų tebekeliančioje) teorijoje mandagumas aiškinamas kaip labai racionalus tam tikrų strategijų taikymas, siekiant išsaugoti savo ir pašnekovo įvaizdį, atsižvelgus į šiuos konteksto kintamuosius: galios skirtumą tarp pašnekovų (P), socialinį pašnekovų atstumą (D) ir naštos dydį (R) (Brown, Levinson 1978, 1987). Šie dvidešimtojo amžiaus aštuntajame dešimtmetyje pateikti aiškinimai dabar laikomi klasikinais. Jų autoriai iš esmės rėmėsi pragmatikos šnekos aktų ir implikatūros teorijomis ir siekė paaiškinti tam tikrą pragmatinį fenomeną (kodėl ne visada sakome tai, ką norime pasakyti), o ne pačią sąvoką *mandagumas*. To, atrodo, labiau siekia dabartiniai teoretikai, kurie ne tik kvestionuoja klasikinės mandagumo teorijas, bet ir siūlo kitokius mandagumo aiškinimo modelius (Culpeper 1996, Eelen 2001, Terkourafi 2001, Watts 2003, Haugh 2003, Usami 2001 (in Haugh 2003), Bousfield 2008 ir kt.). Vertingą mandagumo ir nemandagumo teorijų ir svarbiausių tyrimų kritinę apžvalgą pateikė Jonathan'as Culpeper'is (2011). Lietuviškai klasikinių pragmatikos mandagumo teorijų kritika ir nauji požiūriai geriausiai pristatyti Ingos Hilbig disertacijoje (2009, 29–38). Svarbu pažymėti, kad poklasikinėse teorijose į svarstymų lauką įtraukta ir nemandagumo, kuris anksčiau dažniausiai buvo traktuojamas kaip mandagumo trūkumas ar jo priešybė ir jam neskiriama pakankamai dėmesio, problematika ir siūlomi nemandagumo analizės būdai (Austin 1987, Culpeper 1996, Bousfield 2008¹). Taigi šiuo metu mokslininkų kalbama ir rašoma jau nebe apie mandagumo, bet (ne)mandagumo reiškinių ir atliekami jo tyrimai.

¹ Dereko Bousfieldo monografija „Impoliteness in Interaction“ (2008) laikoma pirma išsamia monografija apie nemandagumą.

Apibendrinant gausius mandagumo tyrimus ir teorijas galima teigti, kad mandagumas yra pagrindinis principas, valdantis žmonių bendravimą, taigi ir diskursą. Mandagumas, kaip diskurso reiškinytis, yra subjektyvus ir vertinamasis. Mandagumo negalima nustatyti tik iš kalbinės formos. Kad jis būtų įvertintas, reikia konteksto visumos, ne vieno kurio jo aspekto. Mandagumą labiausiai lemia kultūra, normos, kurios valdo žmonių bendravimą, ir kiekviena tauta, netgi kiekviena bendruomenė, skiriasi mandagumu ir taikomomis strategijomis. Taigi lingvistinio mandagumo tyrimai yra sudėtingi ir gana dažnai interpretacinio pobūdžio, be to, iki šiol neturima vieno objektyvaus atsakymo į klausimus, kas yra (ne)mandagumas ir kaip reikia jį tirti.

Lietuvoje lingvistiniai mandagumo tyrimai nėra gausūs. Giedrė Čepaitienė nagrinėjo atskirus šnekos aktus, kurie tiesiogiai siejami su etiketo situacijomis (behabilityvai) (2007). Penelope'ės Brown ir Stepheno Levinsono įvaizdžio teoriją prašymų mandagumui lyginti lietuvių ir anglų kalbose taikė Inga Hilbig (2009). Su mandagumo tyrimais Lietuvoje taip pat būtų galima sieti eufemijos tyrimus. Rūta Marcinkevičienė atkreipė dėmesį į maskuojamąją eufemijos funkciją (1998), grafinę eufemiją elektroniniame diskurse tyrė Robertas Kudirka (2012). Nagrinėta publicistinių straipsnių antraščių eufemija (Smetonienė, Daučiūnaitė 2014), eufemija ir etika politiniame ir teisiniame diskurse (Koženiauskiene 2005a, 2005b). Taip pat minėtini Birutės Jasiūnaitės (2005), Mariaus Smetonos (2015) eufemizmų tyrimai. Pats nusikaltimų diskursas daugiau nagrinėtas Lietuvos socialiniuose moksluose, pvz.: nusikaltimų baimės konstravimas žiniasklaidoje (Dobrynina 2008), platų atgarsį visuomenėje sukėlusio nusikaltimo, eufemiškai vadinamo *Garliavos įvykiais*, diskurso konstravimas žinojimo sociologijos aspektu (Dobrynina 2012), 1994 m. Lietuvos Respublikos Seimo narių kalbose apie nusikaltimus „kovos“ ir „kontrolės“ retorika (Dobryninas 1997). Tematiniu aspektu, kaip svarbiu realybės reprezentacijai, lygintas kriminalinių įvykių diskursas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje ir Emilio Vėlyvio kino filmuose (Dabrovolskas 2014).

Mandagumo teorijos užsienio lingvistų dažniausiai taikomos politinio diskurso tyrimams (pvz., Crespo-Fernández 2014), taip pat diskurso tyrimams lyties (pvz., Mills 2003), tapatybės (pvz., Laben 2017) klausimais. Dėl adresanto ir adresato galios asimetriškumo tyrėjus itin domina teisinis, institucinis ar organizacinis diskursas. Labai aktualios tokių tyrimų įžvalgos apie galios ryšius, lemiančius komunikacijos pobūdį ir kalbinę raišką, mandagumą diskurse (pvz., Thomas 1986, Lakoff 1989, Bousfield 2008). Vis dėlto, atrodo, kad pačių asmenų reprezentacija diskurse labiau domina kritinės diskurso analizės atstovus, kuriems rūpi ideologijos, galios, socialinio neteisingumo, dominuojančios socialinės grupės interesų ir požiūrių ir pan. raiška diskurse (pvz., Helmer 1993, Huspek ir Kendall 1991, Mumby 1987, Mumby ir Stohl 1992 in van Dijk 2006, 184). Įdomu pastebėti, kad derinant kritinės diskurso analizės ir tekstynų lingvistikos metodus tirta ir lietuvių migrantų reprezentacija periodinėje spaudoje ir ryšys su nusikalstamumo augimu (Rasinger 2010).

Nusikaltėlių, aukų ir nusikaltimų įvardijimai lyginti Vokietijos ir Didžiosios Britanijos spaudoje derinant kritinės stilistikos įžvalgas ir tekstynų lingvistiką (Tabbert 2013).

Šiame straipsnyje **mandagumas** suprantamas kaip diskursu besireiškiantis lingvistinis elgesys – komunikacinių strategijų naudojimas siekiant socialinės harmonijos, taip pat ir kaip kritikos, įvaizdžiui grėsmingų įsitikinimų (nuomonės) sumažinimas. Tiesioginiai ir netiesioginiai kritiški įvardijimai yra vertinami kaip įvaizdžiui grėsmingi aktai (Brown, Levinson 1978, 1987) arba įvaizdžio atakos (Austin 1987) ir todėl nemandagus lingvistinis elgesys. **Nemandagumas** suprantamas kaip kito asmens įvaizdžio puolimas (ataka) tiesiogiai ar netiesiogiai, sąmoningai ar nesąmoningai, o **disfemizmai** – kaip žodžiai ar žodžių junginiai, vartojami vietoj švelnesnių, siekiant sudaryti neigiamą nuomonę, suteikti neigiamą atspalvį ar ką nors įžeisti.

Šiame straipsnyje nagrinėjama nusikaltimą padariusio asmens² įvardijimų raiška mandagumo požiūriu žiniasklaidos diskurse apie vieną nusikaltimą – 2016 m. sausio 2 d. naktį Saviečiuose A. Bero smurtą prieš savo vaikus ir sugyventinę, kurio pasekmė – dviejų vaikų mirtis. Pirmieji tekstai apie šį nusikaltimą kriminalinėse rubrikose, be jokios abejonės, sukėlė didelį atgarsį visuomenėje ir buvo pretekstas plėtoti ir platesnį socialinį diskursą: negatyviai vertinti ne tik nusikaltimą padariusį asmenį, bet ir panašiomis sąlygomis gyvenančius kitus žmones, valstybines institucijas ir pan. Faktas, kad pačiuose tekstuose apie nusikaltimą aprašomi neigiamai vertintini įvykiai ir žmonės, leidžia daryti prielaidą, kad tokie tekstai turės ypač didelį neigiamo vertinimo krūvį. Mandagumo teorija gali būti labai aktuali tiriant nusikaltimų diskursą, kur išskirtinai kalbama apie neigiamai vertinamus asmenis ir (ar) socialinį elgesį. Lietuviškasis nusikaltimų diskursas lingvistiškai beveik netirtas.

Įvardijimai, kaip kreipimosi formos, yra nagrinėtos Čepaitienės kaip kalbos etiketo objektas (Čepaitienė 2007, 70–111). Čia parodysime, kad įvardijimai, net ir nevartojami kaip kreipiniai, nurodydami trečią asmenį, kuris interakcijoje nedalyvauja ir neturi galimybės atsakyti į kaltinimus ir įžeidimus, yra adresanto mandagumo indikatorius. Straipsnyje pasirinkta vartoti mandagumo sąvoką,

² Sąvoka *nusikaltėlis* čia nevartojama dėl per didelio apibendrinimo, slypinčio leksemoje. Sąvokos *nusikaltimas*, *nusikaltėlis* ir *auka* atrodo įprastos, hiperonimų statusą turinčios sąvokos įvardijant reiškinį ir asmenis, plg. įprastinę triadą anglų k.: *crime – offender – victim*. Tačiau panagrinėjus jų vartoseną toks vertinimas nebeatrodo adekvatus. Panagrinėjus Baudžiamąjį kodeksą matyti, kad teisės kalboje hiperonimo statusą turi kitos sąvokos: *nusikalstama veika*, *nusikalstamą veiką padaręs asmuo*, *nukentėjęs asmuo*. Rodos, tokia įprasta kasdienio nusikaltimų diskurso sąvoka *nusikaltėlis* kodekse pavartota tik vieną kartą: 24 straipsnio 6 dalyje, apibrėžiant kitą sąvoką: „Padėjėjas yra asmuo, <...>, iš anksto pažadėjęs paslėpti nusikaltėlį, nusikalstamos veikos darymo įrankius ar priemones.“ Kodekse sąvoka *nusikaltėlis* nėra apibrėžta ir paaiškinta, šį pavienį įvardijimą galima traktuoti kaip ankstesnių vartojimo praktikų, ne tokių eufeminių ir korektiškų, pėdsaką. Tikėtina, kad dėl aiškiai juntamos priesagos *-ėlis* suteikiamos menkinamosios reikšmės ir apibendrinimo pagal praeityje atliktą veiksmažodį teisės kalboje šio įvardijimo vengiama. VDU tekstyne (analizuojant 50 šaltinių) paprastoji paieška rodo, kad *nusikaltėlis* vartoseną yra 3 kartus dažnesnė nei *pažeidėjas* (plg. 3197 kartai ir 1017 kartų). *Nusikaltėlis* rečiausiai vartojama administracinėje literatūroje ir sakininėje kalboje, dažniausiai – grožinėje literatūroje ir publicistikoje. Dažnumu pirmauja publicistika (rasta net nenorminių vns. ir dgs. vietininko formų).

remiantis britiškąja tradicija, taip pat pragmatikos teoretikų ir praktikų vartojamais *politeness* ir *impoliteness* terminais, o ne *etiketo*, kurio objektas labai ribotas – tik etiketo situacijos ir tam tikros šnekos atkarpos, o ne vientisas diskursas, koks yra rašytinis žiniasklaidos pranešimas.

Daroma prielaida, kad žiniasklaidos diskurse apie platų atgarsį visuomenėje sukėlusius nusikaltimus nemandagumas yra sankcionuotas ir vertinamas teigiamai (*sankcionuoto nemandagumo* sąvoką vartoja Harris (2001) nagrinėdamas Didžiosios Britanijos parlamento oponuojant Ministrui Pirmininkui diskursą, in Culpeper 2011, 3). Tokiu atveju nusikaltimų diskurse kalbėti neigiamai apie nusikaltėlį yra leistina, negatyvumas jo atžvilgiu yra norma, o vyraujanti nemandagi (kartais labai nemandagi) nusikaltimą padariusio asmens įvardijimo, apibūdinimo ir vertinimo raiška nekrenta į akis, nes nemandagumas čia yra *nežymėtas elgesys* (terminas perimtas iš Locher, Watts 2005, 12).

Atliekant nusikaltimo Saviečiuose diskurso analizę atsižvelgta į klasikinę Brown ir Levinsono įvaizdžio saugojimo teoriją, taip pat Julie Paddy Marie Austin (1987) išvalgas dėl nemandagumo. Įvaizdžio konceptas, suaktualintas Brown ir Levinsono, tebėra svarbus ir naujausiose teorijose (pvz., Bousfield 2008). Dereckas Bousfieldas vartoja ir terminą *įvaizdžio ataka* (*face attack*) (ten pat, 6). Net pačiuose naujausiuose tyrimuose atsispiriama į Brown ir Levinsono įvaizdžio saugojimo teoriją (pvz., Laben 2017). Hilbig (2009) pirmenybę taip pat teikė Brown ir Levinsono įvaizdžio saugojimo teorijai dėl metodologinio jos pranašumo. Šiame straipsnyje taip pat laikomasi labiau klasikinio požiūrio, nes manoma, kad žiniasklaidos pranešimai rengiami daugiau ar mažiau laikantis mandagaus elgesio normų, o kylantis nemandagumo efektas nebūtinai yra tyčinis, t. y. žiniasklaidos pranešimų *a priori* negalima priskirti konfliktiniam diskursui, persmelktam nemandagumo.

Brown ir Levinsono teorijos pagrindą sudaro: 1) įvaizdžio kaip pozityvaus (troškimas būti mėgstamam, vertinamam, gerbiamam ir priimtam kitų) ir negatyvaus (troškimas nebūti apsinkintam arba išnaudojamam kitų, turėti asmeninę erdvę, laiką ir pasirinkimo laisvę) samprata ir 2) penkios strategijos, iš kurių kalbėtojai renkasi, jeigu reikia atlikti pašnekovo įvaizdžiui grėsmingą šnekos aktą: kalbėti labai tiesmukai (be jokių kompensacinių veikslių), kalbėti tiesmukai (su tam tikrais kompensaciniais veiksiais taikant pozityviojo mandagumo strategijas), kalbėti tiesmukai (su kompensaciniais veiksiais taikant negatyviojo mandagumo strategijas), kalbėti užuolankomis arba išvis neatlikti šnekos akto (Brown, Levinson 1978, 1987, lietuviški terminai perimti iš Ryvitytė 2011). Austin vartoja *įvaizdžio atakos* (*face attack, face attack acts*) sąvoką, papildydama Brown ir Levinsono *įvaizdžiui grėsmingo akto* (*face threatening act*) sampratą. Įvaizdžiui grėsmingi šnekos aktai gali būti sąmoningi tyčiniai (jų tikslas stiprinti grėsmingą interakcijos aspektą) ir netyčiniai (įprasta *įvaizdžiui grėsmingo akto* samprata, pateikta Brown ir Levinsono) (Austin 1987, 8). Austin parodė, kad ta pati strategija, priklausomai nuo konteksto, gali būti interpretuojama ir kaip įvaizdžio

išsaugojimo aktas, ir kaip įvaizdžio atakos (*face attacking*) aktas, ir kad ši interpretacija labai priklauso nuo adresato. Austin tvirtina, kad šioje teorijoje adresato interpretacija yra svarbesnė nei adresanto intencija: 1) nemandagumas gali būti ir nesuvoktas, nors buvo tyčinis; 2) gali būti suvoktas kaip žeidžiantis, nors nebuvo sąmoningai tyčinis (ten pat, 42). Austin tvirtina, kad tai, ką Brown ir Levinsonas vadina įvaizdžiui grėsmingais aktais yra potencialios atakos, priklausomai nuo konteksto (ten pat, 19).

Platų atgarsį sukėlusio nusikaltimo atveju labai aktualus Austin suformuluotas įvaizdžio praradimo sustiprinimo principas: „asmens pažeminimo laipsnis išauga tiesiogiai proporcingai nuo žmonių, kurie yra įvaizdžio praradimo liudininkai, skaičiaus“ (ten pat, 27). Į pranešimus apie nusikaltimus žiniasklaidoje galima žvelgti kaip į viešus asmens, padariusio nusikaltimą, teigiamo įvaizdžio sužlugdymo aktus, ypač tas pasakytina, jei nusikaltimas sukėlė platų atgarsį. Apie A. Bero nusikaltimą žino visi – nuo paprastų skaitytojų ir pramogų verslo garsenybių iki aukščiausių valstybės vadovų (pvz., antraštės: „Po Kėdainių rajono tragedijos Rūta Mikelkevičiūtė pratrūko“, „Įvykį Kėdainių rajone aiškinsis vyriausybė komisija“, „Po kraupios egzekucijos Kėdainių rajone prezidentė šaukia skubų pasitarimą“ ir kt.).

Žvelgiant į žiniasklaidą, kaip į vadinamąją ketvirtąją valdžią, svarbus Austin prieštaravimas pagrindiniam Brown ir Levinsono teorijos teiginiui, esą žmonės bendrauja saugodami vieni kitų įvaizdžius. Anot Austin, ne visada galima daryti prielaidą, kad žmonės saugo vieni kitų įvaizdžius: yra daug situacijų, kai adresantas yra daug mažiau pažeidžiamas nei adresatas, pavyzdžiui, adresantas turi daug daugiau galios, priklauso grupei, kuriai nepriklauso adresatas (ten pat, 18). Jei adresantas atlieka įvaizdžiui grėsmingą aktą, nesiimdamas švelninančių strategijų, priežastys gali būti šios:

- a) adresantui nerūpi rizika, grėsmė nei savo, nei adresato įvaizdžiui;
- b) adresantas jaučiasi turintis galią;
- c) solidarumas tarp pašnekovų yra pakankamai stiprus, kad įvaizdžiui grėsmingas aktas bus suvoktas kaip pokštas ar kitaip sumažintas;
- d) adresantas turi ką nors įgyti atlikdamas įvaizdžiui grėsmingą aktą:
 - pasigerinti savo įvaizdį;
 - sumenkinti kito įvaizdį;
 - įsteigti grupinį solidarumą;
 - įsitvirtinti savo grupinį statusą;
 - parodyti adresato negrupinį statusą (ten pat, 17).

Atrodo, kad, norint paaiškinti įvaizdžio atakas žiniasklaidos nusikaltimų diskurse, faktiškai galima pritaikyti visus Austin nurodytus punktus, tik paskutiniame jų adresatas keistinas trečiuoju

asmeni (nusikaltėliu), apie kurį pranešama adresatui, tarsi įsteigiamas grupinis solidarumas su adresatu prieš trečią asmenį.

Įvaizdžio saugojimo teorija ir įvaizdžio saugojimo strategijos įprastai taikomos pokalbių analizei, kur sakytojas ir klausytojas bendraudami keičiasi vaidmenimis ir pasakymais, koduoja ir iškoduoja pasakymus. Tačiau šias strategijas galima taikyti ir nagrinėjant **rašytinį diskursą**, nors jis nėra ta terpė, kuri rūpi pragmatikams. Rašytinio diskurso atveju adresanto sąveika su adresatu yra daugiau statinė, pats adresatas yra neapibrėžtas – visi potencialūs skaitytojai. Žiniasklaidos dalyvių vaidmenys gali būti apibūdinti kaip priklausantys oficialių kontaktų grupei, netapačių vaidmenų pogrupiui (visuomenės informavimo priemonės ir skaitytojai) (pagal Čepaitienės pateiktą Stanisłavo Grabiaso klasifikaciją (Čepaitienė 2007, 32)). Kai vaidmenys netapatūs, kalbame apie asimetrinius adresanto ir adresato ryšius. Tačiau adresatas rašytinio diskurso atveju dalyvauja tik kaip suvokėjas, ne dialogo partneris. Rašytinio žiniasklaidos diskurso išskirtinumas tas, kad vieną kartą išsakytas pranešimas su tam tikra intencija gali būti interpretuojamas daugelio subjektų, ne vieną kartą ir įvairiu laiku po pasirodymo. Taigi įvaizdžio atakos tokia diskurse gali būti suaktualintos vis iš naujo. Be to, žiniasklaidos tekstai yra daugiabalsiai, juose cituojama, perpasakojama ne vieno asmens nuomonė ar požiūris, įtraukiama daugiau kalbėtojų, kurie skiriasi mandagumu. Žiniasklaidos diskursas būdamas viešas iš esmės turi būti kuriamas laikantis distancinės komunikacijos strategijos, kuri suponuoja oficialesnį stilių ir oficialesnį kontaktą su adresatu. Nusikaltimų diskurso kriminalinių rubrikų tekstų bendriausias komunikacinis tikslas yra pranešti apie įvykdytą nusikaltimą ir jo tyrimą. Šmeižimą draudžia Lietuvos teisė, tačiau, kaip rodo skaitymo patirtis, šio draudimo mažai paisoma.

Be to, svarbu tai, kad rašytinis diskursas yra labiau struktūruotas, sąmoningai labiau kontroliuojamas nei sakinys: kol tekstas pasiekia skaitytoją, autorius gali ieškoti tinkamiausio žodžio, pertvarkyti, perrašyti ar net visiškai pakeisti pradinę mintį ir (ar) intenciją (pagal Brown ir Yule 1983, 5). Taigi gali labiau kontroliuoti ir lingvistinį elgesį – būti mandagiam ar ne.

Tos pačios mandagumo maksimos, kurios nurodytos Leecho pokalbiams, ir strategijos, kurias nurodo Brown ir Levinsonas, Austin, ir kurios taikomos natūraliai kylančiam diskursui, manome, galioja ir sukurtam diskursui, t. y. rašytiniam diskursui. Nusikaltimų diskurso atveju adresantas siunčia pranešimą adresatui apie trečią „pokalbyje“ nedalyvaujantį asmenį. Toks tekstas priartėja prie apkalbų žanro, o mandagumo maksimų pažeidimas ir įvaizdžio atakos sukelia panašius padarinius kaip ir pokalbyje. Apkalbų situacija yra grėsminga trečio asmens (apie kurį kalbama) įvaizdžiui, prasikaltusiam ir pažeidusiam visuomenės normas. Apkalbų situacijoje įvaizdžio atakos yra priimtinos, toleruojamos. Akivaizdu, kad iš pranešimų apie nusikaltimą galima spręsti ir apie pačios žiniasklaidos (ne)mandagumą, tačiau to nedaroma, nes mūsų visuomenėje apie nusikaltimą padariusį asmenį priimta kalbėti neigiamai, tokioje situacijoje yra normalu nepaisyti simpatijos (*mažinkite*

antipatijos kitam raišką; didinkite simpatijos kitam raišką) (Leech 1995, 132) ir palankumo maksimumų (*mažinkite kito peikimo raišką; didinkite palankumo kitam raišką*) (ten pat, 132) (maksimų vertimai iš Ryvitytė 2011, 68, 70). Ypač jei kalbama apie tėvus, kurie nužudo savo vaikus. Vaikų nužudymas visuomenėje laikomas ne tik žmonių, bet ir gamtos pasaulio normas pažeidžiančiu veiksniu. Žinia, kad tėvai nužudo savo vaikus, tarsi pažeidžia stereotipinį žinojimą apie pasaulį (kad tėvai rūpinasi savo vaikais), ir, kita vertus, kuria stereotipinius šio fakto paaiškinimus (psichinė liga ir pan.) (Beasley 2016).

Šaltiniai

Kriminalinėse rubrikose tekstai apie nusikaltimą Saviečiuose rinkti apimant laikotarpį nuo pirmųjų pranešimų pasirodymo, 2016 m. sausio 2 d., iki 2016 m. vasario 1 d. Tai *lrytas.lt*, *15min.lt*, *delfi.lt*, *tv3.lt*, viešų policijos tinklalapių tekstai. Kitų rubrikų tekstai į tyrimo lauką pateko pagal raktinius žodžius *google* paieškoje. Taip pat paieška buvo atlikta ir policijos *facebooke* bei policininko tinklaraštyje, tačiau čia jokių pranešimų ar diskusijų, susijusių su šiuo nusikaltimu, per sausio mėnesį nepasirodė, nors paprastai reaguojama gana aktyviai ir į mažesnio atgarsio nusikaltimus.

Iš viso tirti 46 tekstai³. Daugelio šių tekstų žanrai – tai išplėtos žinutės (pagal Marcinkevičienė, 2007), dalis kurių turi ir reportažo (pvz., pasakojimai apie teismo salėje vykusius veiksmus) bruožų, tačiau dėl per mažai išplėtos naratyvinės informacinės struktūros sunkiai jam priskirtini. Paskelbta keletas interviu (pvz., „Teismo psichiatras apie Saviečių vaikžudį: jis gali būti psichopatas“ (*tv3.lt*), „Kriminologas A. Dobryninas apie nuskandintus vaikus: ieškokime atsakymo, kodėl žmonės be saiko geria“ (*15min.lt*)), komentarų (autoriai R. Valatka, G. Landsbergis ir kt.) žanro tekstų.

Nustatėme, kad straipsnių, kurių autoriai nurodyti, yra parengta daugiau (63,1 proc.), plg. santykį 29 straipsniai ir 17 straipsnių. Pasirašyti dviem autoriams būdinga *15min.lt* ir *delfi.lt*, tai visiškai nebūdinga *tv3.lt* ir *lrytas.lt* straipsniams. Be to, daugiau straipsnių parengė tie portalai (*tv3.lt* ir *lrytas.lt*), kurių pavadinimai sutampa su televizijos kanalų pavadinimais.

³ 2 – policijos tinklalapių, 11 – *lrytas.lt*, 7 – *15min.lt*, 13 – *tv3.lt*, 6 – *delfi.lt*, 7 – tekstai, pasirodę nekriminalinėse rubrikose ir portaluose: 3 – *veidas.lt* rubrikoje *Lietuva* arba *Lietuva Visuomenė* (autorė Jūratė Kiliulienė); 2 – Rimanto Valatkos *delfi.lt* rubrikoje *Žinios Nuomonių ringas Lietuvos pjūvis*; 1 – *tiesos.lt* (autorė Eglė Mirončikienė) (kaip polemika su R. Valatka), 1 – *15min.lt* rubrikoje *Aktualu Tribūna* (autorius Gabrielius Landsbergis). Kriminalinių rubrikų straipsnių autoriai: 7 straipsniai – Vygando Trainio (*lrytas.lt*), 5 – Emos Bilytės (2-iejų autorė ji viena, 2-ą kartu su Rafaeliu Achmedu, 1-o su Egle Samoškaite) (*delfi.lt*), 4 – Gyčio Pankūno (*tv3.lt*), po 1 parengė Indrė Vainalavičiūtė (*lrytas.lt*), Rasuolė Bauraitė (*lrytas.lt*), Saulius Chadasevičius (*15min.lt*), Ieva Kazlauskaitė (*tv3.lt*), 2 – Raimonda Mikalčiūtė su Paulium Ramanausku arba Eriku Ovračenko (*15min.lt*). 17 pranešimų minėtose rubrikose paskelbta be autorių pavardžių, kartais su nuoroda *BNS pranešimai*.

Norėdami parodyti naujienos apie šį nusikaltimą aktualumą, pateikiame straipsnių (pranešimų) skaičiaus pagal pasirodymo laiką suvestinę:

1) nusikaltimo padarymo diena, 2016-01-02:

16: policija – 2, *lrytas.lt* – 5 (beje, šiame portale pasirodė ir pats pirmas straipsnis laiko požiūriu 06:40 val.), *15min.lt* – 2 (pirmasis 08:25), *tv3.lt* – 4 (pirmasis 16:12), *delfi.lt* – 3 (pirmasis 8:29);

2) antra diena, 2016-01-03:

11: *lrytas.lt* – 2, *15min.lt* – 3, *tv3.lt* – 3, *delfi.lt* – 2; R. Valatka 1 (*delfi.lt*);

3) trečia diena, 2016-01-04:

8: *lrytas.lt* – 2, *15min.lt* – 2, *tv3.lt* – 3, J. Kiliulienė 1 (*veidas.lt*);

4) ketvirta diena, 2016-01-05: 1 (*tv3.lt*);

5) penkta diena, 2016-01-06 (gaunama naujos informacijos dėl procesinių veiksmų):

4: *lrytas.lt* – 2, *tv3.lt* – 1, *delfi.lt* – 1.

Matome, kad per tris dienas pasirodė dauguma straipsnių. Kas dieną straipsnių skaičius mažėjo, ketvirtą dieną tepasirodė vienas straipsnis, o, paskelbus naujausią informaciją penktąją dieną, kriminalinėse rubrikose straipsnių apie šį nusikaltimą visai nebepasirodė. 2016-01-31 paskelbtas 1 straipsnis *tv3.lt* rubrikoje *Aktualijos*.

Dar po vieną atskirų autorių straipsnių paskelbta ne kriminalinėse rubrikose: 2016-01-12, 2016-01-13, 2016-01-21, 2016-01-28.

Gerokai vėliau (2016-03-24 15:49) pasirodė V. Trainio straipsnis „Vaikus į šulinį įmetęs vyras – nepakaltinamas“. Jame pranešama, kad po teismo medicinos ekspertizės rezultatų A. Beras bus gydomas psichiatru, o ne įkalinamas. Panašiu laikotarpiu kituose portaluose nerasta pranešimo apie taip pasikeitusį kaltinamojo statusą.

Skaitant mėnesio kriminalines rubrikas pastebėta, kad jose padažnėjo pranešimų apie smurtą šeimoje, prieš vaikus – jie labiau akcentuojami, kartais net specialiai rašoma lyginant su nusikaltimu Saviečiuose (pvz., V. Trainys 2016-01-02 „Kraupi metų pradžia – šeimose pylėsi smūgiai ir liejosi kraujas“). Tačiau „sniego griūtis“ efektas ar moralinės panikos apraiškos nusikaltimų diskurse nėra šio tyrimo tikslas, todėl apie tai toliau nebus rašoma.

Tyrimo eiga

Nurodytuose tekstuose buvo rinkti A. Bero įvardijimai kartu su visais pagrindinio įvardijimo žodžio modifikatoriais. Vertinta, ar pagrindinis junginio žodis išreiškia vertinimą, jei taip – ar tiesiogiai ar netiesiogiai (palyginimais, analogijomis, metaforomis). Nagrinėta modifikatorių įtaka pagrindiniam įvardijimo žodžiui.

Į įvardijimų sąrašą pateko visi įvardijimai, nesvarbu, kokia sintaksinė įvardijimo pozicija: ar veiksmo subjekto („Nepilnai įrengtame name dviejų vaikų nužudymu įtariamą 36 metų A. B. kurį laiką gyveno su tėvu“), ar veiksmo objekto („Moteris prisiminė, kad raminti įsismarkavusio kaimyno ne kartą vyko policijos pareigūnai“), ar objekto požymio („Du vaikus į šulinį įmetusio tėvo portretas“), ar sudarė kitų asmenų apibūdinimą („vaikžudžio advokatė“).

Grupuojuojant įvardijimus susidurta su įvardijimų ribų nustatymo problemomis: pvz., *degradų a la Saviečių Aurelijus* vertinta, kad Saviečių Aurelijus netiesiogiai įvardytas degradu ir ši forma kaip vienažodis įvardijimas įtraukta į sąrašą, kaip ir kitas įvardijimas *Saviečių Aurelijus*, netraukta įmanoma forma: *degradas Saviečių Aurelijus*.

Pagrindiniai žodžių junginiai vertinti emocionalumo ir racionalumo požiūriu, atsižvelgiant į:

- šaknies reikšmę, pvz.: *smurtautojas, vaikžudys*;
- darybinių afiksų reikšmę, pvz., *tėtis*;
- netiesioginę, perkeltinę, metaforinę reikšmę (ji laikyta emociškai žymėta), pvz., *navikas*.

Nusikaltimą padariusio asmens – A. Bero – įvardijimų raiška

Pirmiausia norime atskirai pateikti A. Bero įvardijimų antraštėse analizės rezultatus, nes daugeliui antraštės – vieninteliai tekstai, kurie perskaitomi dideliame naujienų sraute. Antraštės dabar linkstama prilyginti savarankiškam žanrui, joms priskiriama didelė funkcinė vertė ir galia (Kalinauskaitė 2014). Iš tiesų, sukuriamos įsimenančios, patraukiančios skaityti antraštės (reklamos funkcija) ir, kaip pamatysime, antraštėse A. Bero įvaizdžio atakos ypač raiškios, čia dominuoja tiesioginiai kaltinamieji įvardijimai.

Iš 12-os *lrytas.lt* antraščių 8-ios yra V. Trainio straipsnių. Jo straipsniai pasirodė pirmieji ir vienas gerokai vėliau, kai įvykis jau buvo primirštas (kovo mėn.). Iš 7 straipsnių antraščių tik 2 paskutinėse neįvardytas nusikaltimą padaręs asmuo. 4-iose jis įvardytas kaip *vaikžudys* pagal veiksmo rezultata. Laiko požiūriu paties pirmojo straipsnio šiame diskurse (2016-01-02 06:40) antraštėje nusikaltimą padaręs asmuo įvardijamas pagal priklausymą gyvenamajai vietai: *Du vaikus nuskandinęs kėdainietis*. Vartojamas išplėstinis prepozicinis pažymynys, kuris nurodo nusikaltimą ir aukas, tai pateikiama kaip nekvestionuojamas faktas. Tokio tipo išplėtotas įvardijimas tampa tarsi identifikacine asmens, padariusio nusikaltimą, etikete, atstojančia vardą ir pavardę, – yra kartojamas iš teksto į tekstą visame šio nusikaltimo diskurse, o antraštėse vardas ir (ar) pavardė išvis nevertinama. Tiesa, tokie įvardijimai šiame diskurse skiriasi tikslumu. Šiuo atveju *Du vaikus nuskandinęs kėdainietis* pagrindinis įvardijimo žodis yra įvardijimas pagal priklausymą gyvenamajai vietai ir nėra labai tikslus, nes *kėdainietis*, kaip *Kėdainių gyventojas*, asmenį nurodo pagal platesnę gyvenamąją teritoriją, tarsi turi funkciją labiau apibendrinti, plg. su faktu, kad diskurse referentas

įprasčiausiai atpažįstamas kaip *Saviečių vaikžudys*, įvykis – kaip *Saviečių tragedija*, įvykis *Saviečiuose* (plg. kitą žinomą eufeminį įvardijimą *Garliavos įvykiai*). Paties pirmojo šiame diskurse straipsnio antraštė „Du vaikus nuskandinęs kėdainietis anksčiau buvo užkapojęs šunį“ sukuria sensacijos efektą⁴. Informacija antraštėje pateikta taip, kad skaitytojas net nebežino, kuris faktas, kuri naujiena svarbesnė. Tikėtumėmės, kad rema išreikšta informacija turėtų būti svarbesnė, be to, pažyminytis sintaksiškai yra nebūtinai. Tačiau iš tikrųjų informacija, išreikšta tema, pažyminyje, yra naujesnė ir svarbesnė – visas straipsnis skirtas šiai informacijai pranešti, o rema yra išreikšta šalutinė informacija apie daug anksčiau atliktą, niekaip nepatikrinamą veiksma. Taigi pirmojo straipsnio apie nusikaltimą, nuo kurio mirė vaikai, antraštėje akcentuojama žinia apie smurtą prieš naminį gyvūną. Taip šioje antraštėje vienu teiginiu sukuriama net dvi tiesmukos, nevarojant jokių sąšvelnių, teigiamo nusikaltimą padariusio asmens įvaizdžio atakos: tema išreiškiamas nekvestionuojamas faktas (*Du vaikus nuskandinęs kėdainietis*), rema taip pat teigiamas niekaip nepatikrinamas faktas apie praeityje įvykdytą smurtinį veiksma (*anksčiau buvo užkapojęs šunį*). Šios įvaizdžio atakos antraštėje tarsi įspėja apie antipatijos ir nepalankumo raišką nusikaltimą padariusiam asmeniui visame tekste.

Dviejuose V. Trainio straipsniuose dėmesys sutelktas į kitus aspektus ir nusikaltimą padaręs asmuo išvis neįvardijamas. 2016-03-24 pasirodžiusio straipsnio antraštėje A. Beras įvardytas kaip *vaikus į šulinį įmetęs vyras*.

Likusių 4-ių *lrytas.lt* straipsnių, parengtų kitų autorių, kurių tikslas nebuvo tiesiai perteikti nusikaltimo nakties įvykių, antraštėse A. Beras įvardytas tik vieną kartą – pačiu neutraliausiu žodžiu *vyras* (pagal priklausymą vyriškajai lyčiai). Beje, kiekybiniai nusikaltėlių įvardijimo tyrimai yra parodę, kad *vyras* yra dažniausias nusikaltėlių įvardijimas Didžiosios Britanijos spaudoje (Tabbert 2013, 129). Toliau pamatysime, kad įvardijimas *vyras* (kaip pagrindinis išplėtotų įvardijimų narys ir kaip vienažodis įvardijimas) bus dažniausias ir šio nusikaltimo diskurse.

Iš 7-ių *15min.lt* antraščių nusikalimą padaręs asmuo įvardytas 3-ose: *Kėdainių rajone vaikus į šulinį įmetęs tėvas*, *Kėdainių rajone savo vaikus į šulinį įmetęs vyras*, *Du vaikus į šulinį įmetęs tėvas*. 2 kartus A. Beras įvardytas kaip *tėvas*, 1 – kaip *vyras*. Tačiau visais trimis atvejais įvardijama drauge su išplėstiniu prepoziciniu pažyminiu, kuris pateikia faktus kaip nekvestionuojamus: nurodo A. Bero įvykdytą veiksma (*įmetęs*), veiksmo objektą (*vaikus*, *savo vaikus*, *du vaikus*) ir įvykio vietą (2 kartus iš 3) (*Kėdainių rajone*). Įvardijant nusikaltimą padariusį asmenį kiekvienoje paskesnėje antraštėje tarsi siekiama vis didesnio tikslumo: pirmojoje lyg ir trūksta informacijos, kieno vaikus ir kiek vaikų įmetęs į šulinį, galbūt visus; antrojoje savybinis įvardis patikslina, kieno vaikus, tačiau lieka

⁴ Be to, temos apie vaikus ir smurtą priskiriamos prie labiausiai atitinkančių naujienų vertingumo kriterijus (Jewkes (2009) in Tabbert 2013, 44).

galimybė manyti, kad visus, trečioje nurodomas įmestų vaikų skaičius. Šie pažyminiai išskiria referentą iš kitų galimų, tarsi etiketė pažymi, apie ką bus kalbama, ir visi supranta, apie ką kalbama, nors nenurodomas nei vardas, nei pavardė, o įvardijimo tikslumas skiriasi.

Iš 13-os *tv3.lt* straipsnių antraščių 2-ose pavartotas įvardijimas *vaikžudys*, vieną kartą kaip vienažodis įvardijimas, kitą kartą su prepoziciniu pažyminiu: *Saviečių vaikžudys*. Abu kartus pavartojo tas pats autorius G. Pankūnas. Įdomu palyginti, kad *lrytas.lt*, nors tiesmukas *vaikžudys* pavartota daugiau kartų (4 iš 12 straipsnių antraščių), šis įvardijimas antraštėse mirgėjo labai nedideliu laiko tarpu nuo nusikaltimo – paskutinį kartą pavartotas 2016-01-03, *tv3.lt* antraštėse atsiranda 2016-01-04 ir pakartojamas po pakankamai ilgo laiko tarpo – 2016-01-31.

Tv3.lt antraštėse, palyginti su kitų portalų antraštėmis, įvardijimai įvairesni, emocingesni. Antraštėse remiamasi citatomis; per citavimą atsiranda netiesioginių įvardijimų (*ne tėvas, ne žmogus, psichopatas*); numanomas įžeidžiamas palyginimas (*tokių antžmogių*), neretai cituojamieji renkasi įvardį *jis*. Rasti 2 atvejai, kai vartojami panašūs prepoziciniai pažyminiai, kaip ir anksčiau aptartais atvejais: *dviejų vaikų nužudymu įtariamasis vyras* (plg. tikslumą: nėra artimumo santykio – tėvo ir vaikų, taip įvardijant *vyras* atrodo kaip pašaliečio įvardijimas) ir *savo vaikus nužudęs vyras* (nebenurodomas vaikų skaičius, tačiau dėl pavartoto savybinio įvardžio jau presuponuojamas tėvo ir vaikų santykis, tik čia tėvas nevadinamas tėvu, kartu netiesiogiai jam tarsi atimamas tėvo statusas). Vis dėlto pirmajame pavyzdyje presupozija yra kitokia: mes tikime, kad nužudyti du vaikai, ir mums praneša, kad yra vyras, įtariamasis jų nužudymu. Antruoju atveju mums pateikiamas įvardijimas sudaro nebekvestionuojamą faktą: tai vyras, kuris tikrai nužudė savo vaikus.

Visose 6-iose *delfi.lt* antraštėse nusikaltimą padaręs asmuo yra įvardytas. Nevartojami pravardžių tipo įvardijimai, tiesus kaltinamasis įvardijimas *vaikžudys* nepavartotas nė vieno karto. Cituojant įvardijama įvardžiu *jis*. Kalba palyginti korektiška. Įvardijimai: *tėvas* (1 kartą, pačiame pirmame straipsnyje), *vyras* (4 kartus), *įtariamasis* (1). Prepoziciniuose pažyminiuose 2 kartus randamas apibūdinimas *įtariamasis*. Gana keista tai, kad pirmuose straipsniuose, kai dar neprasidėjęs nagrinėjimas teisme, mažiausiai įsikišusi teisėsauga, A. Beras įvardijamas kategoriškai, nekvestionuojant fakto: *du vaikus į šulinį įmetęs vyras; vaikus į šulinį įmetęs vyras*. Kituose (vėlesniuose) įvardijimas pakeičiamas: *savo mažamečių vaikų nužudymu įtariamasis vyras; vaikų nužudymu įtariamasis vyras; įtariamasis*. Taigi iš 6 antraščių 3 pirmose nepaliekama abejonių dėl atsakomybės už veiksma, taip išreiškiama stipresnė įvaizdžio ataka; 3 paskutinėse *įtariamąjo* sąvoka tarsi panaikina įsitikinimą dėl kaltumo, sušvelnina teiginio kategoriškumą. Tai prieštarauja įvykių nuoseklumui, turėtų būti priešingai: kai aiškėja daugiau faktų, įsitikinimas turi didėti, o pačioje pradžioje, kai faktai aiškinami, kai neturima prisipažinimų, remiamasi neoficialiais liudijimais, įsitikinimas turėtų būti mažesnis. Šiuo atveju gali būti kito registro – ikiteisminio tyrimo, teismo,

teisinių kalbos – įtaka. Jei taip, tada jos poveikis gana stiprus: antraštėse įvardijimas, o kartu ir įvaizdžio ataka, gerokai pasikeitė.

Nė vienoje nekriminalinių rubrikų straipsnių antraštėje (iš 7) nusikaltimą padaręs asmuo neįvardytas. Tik vienoje (R. Valatkos) įvardytas pats nusikaltimas – *Saviečių vaikžudystė* (nusikaltimas siejamas su kaimo pavadinimu). Žinoma, nekriminalinių rubrikų autoriai siekia kitų tikslų nei kriminalinių rubrikų autoriai, kurie pristato įvykį. Šis nusikaltimas yra pretekstas kalbėti apie dideles ir plačias socialines problemas (R. Valatka, J. Kiliulienė) arba savo partijų programą (G. Landsbergis) arba kritikuoti kitas partijas (E. Mirončikienė). Šulinio vaizdiniu čia naudojama kaip visos Lietuvos simboliu. Kalbama apibendrintai: *žiaurumo epidemija* (išplečiant problemą į platesnę teritoriją ir daugiau socialinės rizikos ir vaikų apleistumo atvejų; problemą išplėsti būdinga visiems autoriams). Čia antraštėse vyrauja nusikaltimo (įvykio) įvardijimai: *Saviečių vaikžudystė*, *Saviečių tragedija*, *tragedija Saviečiuose*.

Taigi antraštėse A. Beras įvardijamas gana skirtingai. Vieni autoriai vartoja tiesius kaltinamuosius įvardijimus (*vaikžudys*). Įdomu, kad šį įvardijimą antraštėje vartoja tik 2 autoriai vyrai (*lrytas.lt*, V. Trainys; *tv3.lt* G. Pankūnas). Kiti autoriai antraštėse vartoja neutralėsius kaltojo įvardijimus, tačiau teigiamo įvaizdžio atakos atliekamos kitais būdais: 1) *delfi.lt* antraštėje pateikiami melagingi, vaizduotę kurstantys faktai („<...> kiti vaikai slėpėsi šiene ^{anksčiau yra kirviu nukirtęs šuniui galva}“), taip pat ir *lrytas.lt* („<...> anksčiau buvo užkapojęs šunį“); 2) įvaizdžio ataka atliekama cituojant kitus asmenis (*antžmogis*; *nei tėvas, nei žmogus*; *psichopatas*) (*tv3.lt*); 3) neigiamas nusikaltėlio veiksmų vertinimas perteikiamas neigiamai konotuotais veiksmožiais (*siautėjo*, *apstulbino*, *nesigaili*, *nuolat smurtavo*) (*lrytas.lt*).

Bendriausias, visiems būdingas (išskyrus nekriminalinių rubrikų autorių grupę) įvardijimas – išplėtotas įvardijimas su prepoziciniu pažyminiu, nurodančiu vietą, nusikaltimą ir aukas; nusikaltimą padaręs asmuo vadinamas *vyrū* arba *tėvu*. Tai daugiažodžiai ir ilgiausi asmens įvardijimai antraštėse, kurie dažniausiai pateikiami kaip nekvestionuojami faktai, ypač kol naujiena dar šviežia, tik vėliau teigiamo įvaizdžio ataka sušvelninama vartojant *įtariamojo* sąvoką. Tokie įvardijimai funkcionuoja kaip nusikaltimą padariusio asmens identifikatoriai, atstojantys vardą ir pavardę. Nė vienoje antraštėje nusikaltimą padaręs asmuo neįvardytas vardu ir (ar) pavarde, kitaip nei kiti žinomi visuomenės ar pramogų verslo veikėjai. Antraštėse mirga šios pavardės ar pareigų įvardijimai: Rūta Mikelkevičiūtė, Skvernelis, E. Žiobienė, G. Landsbergis, M. Gorbačiovas, kriminologas A. Dobryninas, socialinės apsaugos ministrė, Kėdainių rajono meras, prokurorė, teismo psichiatras, premjeras, vaikžudžio advokatė, ekspertai.

Matome, kad antraštėse dominuoja disfeminė kaltojo asmens ir jo veiksmų įvardijimo raiška, kurią galima sieti su atviromis teigiamo įvaizdžio atakomis.

Toliau aptarsime nagrinėtuose tekstuose rastus A. Bero įvardijimus. Iš viso rasti 36 skirtingi įvardijimai yra pateikti 1 lentelėje.

Racionalusis vertinimas (R)	Emocinis vertinimas (E)
Tėvas	Tėtis (+)
Šeimos galva (E+)	Žmogus (+)
Vyras, vyriškis	Vaikžudys
Sugyventinis, sugyventiniai (-)	Smurtautojas
Brolis	Skriaudikas
Jis, pats	Žudikas
Suaugusieji	Siaubūnas
Kaimynas	Antžmogis
Aurelijus B., Aurelijus (E+), A. Beras, A. B.	Monstras
Kėdainietis	Budelis
Gyventojas	Išgama
Asmuo	Degradas
Įtariamasis	Navikas
Ginamasis	Alkoholikas
	Svaigalų mėgėjas
	Girtuoklis
	Chuliganas

1 lentelė. A. Bero įvardijimai

Racionaliajam nusikaltimą padariusio asmens vertinimui priskirtus įvardijimus galima sugrupuoti į tokias grupes:

1) Įvardijimai pagal statusą šeimoje: *tėvas, tėtis, šeimos galva, brolis, sugyventinis, vyras* (kaip sutuoktinis, sugyventinis), *suaugusieji* (įvardijant A. Berą drauge su sugyventine).

2) Įvardijimai pagal lytį – *vyras, vyriškis*. Kartais tekstuose neįmanoma atskirti, kuria reikšme vartojamas įvardijimas *vyras* – ar sutuoktinio, ar pagal lytį. Gerokai dažnesnė įvardijimo *vyras* pagal lytį vartosena. Bendras pavartojimo skaičius – 134. Tai dažniausias A. Bero įvardijimas šiame diskurse, jeigu neskaičiuosime įvardžio *jis* vartojimo atvejų.

3) Įvardijimai pagal gyvenamąją vietą: *kėdainietis, gyventojas*.

4) Įvardijimai pagal santykius bendruomenėje: *kaimynas, žmogus*.

5) Įvardijimai pagal vaidmenį tyrime – *asmuo* (pvz., *žinomas policijai asmuo*), *įtariamasis, ginamasis*.

6) Įvardiniai įvardijimai – *jis, pats*. Įvardis *jis* labai dažnas tekstuose kaip kitų A. Bero įvardijimų substitutas sudėtiniuose sakiniuose, ypač pasakojant, pvz., *Vyriškis nuolat gerdavo – svarstoma, kad nusikaltimo metu jis galėjo būti įniršęs, nes neturėjo iš ko nusipirkti alkoholio*.

7) Tikriniai įvardijimai: *Aurelijus B., Aurelijus, A. Beras, A. B.* Jei susumuotume visų tikrinių įvardijimo variantų vartojimą, tai būtų trečias pagal dažnumą įvardijimas (iš viso 104 pavartojimo atvejai). Nusikaltimų diskurse apskritai nebūdinga vartoti pilną nusikaltimą padariusio asmens vardą ir pavardę. Ir šiuo atveju *delfi.lt* nurodoma, kad „Siekiant nuo neigiamo poveikio apsaugoti gyvus mažamečius poros vaikus, suaugusių pavardžių, remiantis Lietuvos įstatymais, DELFI pateikti neturi teisės“, o straipsniuose įvardijama *Aurelijus, Aurelijus B.* Šios nuostatos laikosi ir kiti portalai, tik eksplicitiškai jos neišreiškia, vartojami įvardijimai *Aurelijus B., A. B., A. Beras*. Iš tokios vartosenos diskurse lengva nustatyti tikrąjį nusikaltimą padariusio asmens vardą ir pavardę – Aurelijus Beras. Taigi etinės nuostatos iš tikrųjų laikomasi daugiau formaliai. Įvaizdžio ataka nusikaltimą padariusio asmens ir jo artimųjų atžvilgiu atliekama ir tokia, kad neišsaugomas anonimiškumas.

Iš įvardijimų sąrašo matome, kad visiškai nebūdingi A. Bero įvardijimai pagal profesiją, darbinę veiklą, nors tekstuose randame, kad jis ūkininkavo, yra dirbęs medkirčiu.

Emociniam nusikaltimą padariusio asmens vertinimui priskirtus įvardijimus galima sugrupuoti į tokias grupes:

1) Teigiamo emocinio vertinimo įvardijimai: *tėtis, žmogus, Aurelijus*. Toks vartojimas yra neįprastas šiame diskurse, krenta į akis, todėl šiuo atveju iš tiesų galime kalbėti apie mandagumą kaip žymėtą. Tokiais įvardijimais kalbėtojai atsižvelgia į nusikaltimą padariusio asmens orumą, bando švelninti teigiamo įvaizdžio atakas: *tėtis* („Žmonės kaip žmonės, normalūs atrodo – ir ta mama, ir tėtis“ (cituojama Saviečių kaimo bendruomenės atstovė (*tv3.lt*))); įvardijimas *tas žmogus*, atrodo, sąmoningai pasirinktas A. Dobrynino atsakant į žurnalisto klausimus dėl mirties bausmės gražinimo poreikio, tinkamos bausmės ir pan. Tokie įvaizdį saugantys įvardijimai diskurse vartojami labai retai, todėl jie disonuoja su neigiamo įvaizdžio atakomis ir taip dar labiau paryškina pastarųjų raišką. Šie pavieniai atvejai tik patvirtina, kad visą diskursą valdo nemandagumo strategija.

2) Neigiamo emocinio vertinimo įvardijimų grupė:

a) Įvardijimai pagal nusikaltimą, veiksma – *vaikžudys, smurtautojas, skriaudikas, žudikas, chuliganas*.

b) Įvardijimai pagal plačiai svarstytą A. Bero ydą – *alkoholikas, girtuoklis, svaigalų mėgėjas* (eufemiškas).

c) Įvardijimai kaip visiškai atviros įvaizdžio atakos, beveik keikimai, pravardės; jų negalima susieti su jokių racionalių įvardijimo pagrindu: *amžius, lytis, socialinė rolė, nusikaltimas, profesija ir pan.* Tai visiški disfemizmai: *išgama, degradas, navikas, siaubūnas, antžmogis, monstras, budelis*.

Šie įvardijimai gali būti vertinami kaip tiesmukos teigiamo įvaizdžio atakos, dar plg. šiuos įvardijimus su modifikatoriais: *žiaurus degradas, prasigėręs išgama žmogžudys, bedarbis girtuoklis, Saviečių budelis, Saviečių kaimo budelis, Saviečių monstras*.

Saviečių monstras, Saviečių budelis – pravardė ir įvardijimas, kuris tampa pagrindu kitiems panašioms asmenims įvardyti, palyginimams kurti: *degradai a la Saviečių Aurelijus* (R. Valatka), taip išplečiant teigiamo įvaizdžio ataką ir atvirai įžeidžiant ir kitus asmenis.

Nors duomenys rodo, kad racionalių vertinimo įvardijimai vartojami gerokai dažniau, jų vartojimo kontekste akcentuojami negatyvūs dalykai ir taip sukuriama įvaizdžio atakos. Modifikuojantys žodžiai negatyviai konotuoja neutralų pagrindinį junginio žodį: *sužvėrėjęs vyras, siautėjantis tėvas, sužvėrėjęs sugyventinis*. Tokius įvardijimus paprastai kuria žurnalistai (t. y. jie nerandami kitų asmenų citatose). Žurnalistai kuria ir vertinamuosius apibūdinimus, kurie pateikiami kaip nekvestionuojamas faktas: *šaltakraujiškai savo vaikus nužudęs vyras; žiauriai vaikus į šulinį įmetęs vyras; vaikams norėjęs pakenkti tėvas*.

Įvardijant nusikaltimą padariusį asmenį būdinga vartoti ilgus daugiažodžius įvardijimus: juose telpa visa nusikaltimo istorija, fabula, neretai ir neigiamas vertinimas, įvardijimas tampa tarsi mikro pasakojimu sakinyje. Plėtojant šio nusikaltimo diskursą tokie įvardijimai nuolat kartojami. Tai įkyrus kartojimas, tarsi būtų baiminamasi, kad skaitytojai kitaip neidentifikuos referento. Pateikiame tokių daugiažodžių įvardijimų pavyzdžių, skaitmuo pradžioje nurodo įvardijimą sudarančių žodžių skaičių:

11: „*TV pagalbos*“, „*Bėdų turgaus*“ ir *rusiškų multikų išaugintas tautos piktybinis navikas*;

12: *du savo vaikus, kurių vienas tądien turėjo švęsti antrąjį gimtadienį, nužudęs vyras*;

15: *dviejų savo vaikų nužudymu įtariamas 36 metų Aurelijus B. iš Saviečių kaimo (Kėdainių r.)*;

16: *Siaubingą nusikaltimą įvykdęs, du savo mažamečius vaikus nuskandinęs, Kėdainių rajono gyventojas 36 metų Aurelijus B.*;

17: *anksčiau 1 kartą teistas ir 5 kartus administracine tvarka baustas vyras (gimęs 1979 m.)*;

17: *du savo vaikus – dviejų metų sūnų ir vos 4 mėnesių dukrą – nužudęs Kėdainių rajono gyventojas A. B.*;

21: *1979 metais gimusį Saviečių kaimo gyventoją A. B., kuris, turimais duomenimis, penktadienio naktį nužudė du savo mažamečius vaikus*;

23: *Saviečių kaimo gyventoją Aurelijų B., kuris turimais duomenimis, šių metų sausio 2 d. naktį nužudė du savo mažamečius vaikus įmesdamas juos į šulinį*;

25: *Saviečių kaimo gyventojas Aurelijus Beras, šių metų pradžioje sumetęs į šulinį ir tokiu būdu nužudęs savo du mažamečius vaikus – dvimetį berniuką ir 4 mėnesių mergaitę*.

Atkreipiame dėmesį, kad A. Beras nevadinamas nei pažeidėju, nei nusikaltėliu, t. y. žodžiais, kurie dažni publicistikoje. Dar atkreipiame dėmesį į tai, kad nagrinėtame diskurse dažniausias nusikaltimo įvardijimas yra *tragedija* (plg. 58, *nusikaltimas* 48). Atlikus teismo psichiatrinę ekspertizę, nuomonė, pateikta pirmuosiuose policijos pranešimuose, kad įtariamasis „gali turėti sveikatos problemų“, patvirtinama. Tą žinodami A. Berą galime pamatyti, kaip nesulaukusį reikiamos pagalbos ir baisiu poelgiu nulėmusį ne tik savo aukų, bet ir savo gyvenimą tikros tragedijos kryptimi, tačiau žiniasklaidoje jis buvo pristatomas kaip pakenkti norėjęs monstras, pateikiant iškraipytus faktus ar net visišką melą. 2016 m. kovo 24 d. straipsnio paskutiniame sakinyje A. Beras tebėra įvardytas kaip *vaikžudys*, t. y. įvaizdžio ataka nesilpninama, nevartojama jokių sąšvelnių, net paaiškėjus negalimumo kaltinti faktui.

Nekriminalinių rubrikų tekstai priklauso platesniam socialiniam, politiniam diskursui ir juose nerasta daugiažodžių kriminalinių rubrikų diskursui būdingų įvardijimų. Politiniame diskurse kalbama siekiant įtikinti savo teisumu, gerumu, pranašumu prieš konkurentus. Todėl nusikaltimas ar jo kaltininkai (o šiuo atveju visi jaučiasi kalti ir atsakingi arba kaltina visus (nuo aukščiausios valdžios iki bendruomenės atstovų)), o tiksliau žudikas ir jo aukos, yra pretekstas parodyti savo siūlymus, savo susirūpinimą, atsiranda daug apibendrinto kalbėjimo, apskritai panašių žmonių, panašių šeimų (kurios eufemiškai vadinamos *socialinės rizikos šeimomis*), panašių problemų ir priežasčių įvardijimo. Šioje grupėje R. Valatkos įvardijimai emocingiausi ir labiausiai nepaisantys žmogaus orumo, taigi ir nemandagiausi.

Skirtingų A. Bero įvardijimų dažnumas atskiruose šaltiniuose parodytas žemiau, 2 lentelėje.

<i>lrytas.lt</i>	<i>tv3.lt</i>	<i>delfi.lt</i>	<i>15min.lt</i>	Atskiri autoriai	Policija	Iš viso
Aurelijus B. (37)		Aurelijus B. (12)				49
Jis (33)	Jis (40)	Jis (37), jisai (1)	Jis (31), pats (1)	Jis (2)		143
Vyras (19) vyriškis (4)	Vyras (47)	Vyras (25) Vyriškis (1)	Vyras (38) Vyriškis (4)	Vyras (1)	Vyras (4) Vyriškis (1)	134 10
Tėvas (6)	Tėvas (3), tėtis (1)	Tėvas (3)	Tėvas (8)	Tėvas (1)		21
A. Beras (6)	A. Beras (9)			A. Beras (1)		16
Vaikžudys (6)	Vaikžudys (3)			Vaikžudys (1)		10
Sugyventinis (5), -iai (2)						5
Siaubūnas (4)				Siaubūnas (1)		5
		Aurelijus (21)		Aurelijus (3)		24
	Įtariamasis (4)	Įtariamasis (8)	Įtariamasis (11)		Įtariamasis (1)	24
	A. B. (2)		A. B. (13)			15
				Budelis (6)		6
				Monstras (3)		3

2 lentelė. A. Bero įvardijimai skirtinguose šaltiniuose

Apibendrinimas ir išvados

Kriminalinių rubrikų tekstai apie platų atgarsį sukėlusį nusikaltimą Saviečiuose yra ne tiek pranešimai apie nusikaltimą, kiek pranešimai apie nusikaltimą padariusį asmenį. Viena iš jų funkcijų – pavišinti viską, ką bloga galima sužinoti apie kaltąjį. Jam skiriama daugiausia dėmesio: domimasi jo gyvenimo faktais iki nusikaltimo, gyvenimo būdu ir charakteriu, nusikaltimo priežastimis, teismo procesu ir skiriamu atpildu. Norima pateikti detalią jo charakteristiką ir portretą (pvz., antraštė: „Du vaikus į šulinį įmetusio tėvo portretas: kabinosi į gyvenimą, bet paskendo svaigaluose“, skyriaus

pavadinimas „A. Bero portretas“). Kitų asmenų pasakojimai ir įvardijimai papildo kaltojo „portretą“ arba kiti asmenys yra įvardijami pagal santykį su kaltuoju (*sužvėrėjusio vyro kaimynė, išsekusi vaikžudžio draugė, vaikžudžio advokatė, du vaikus į šulinį įmetusio vyro kaimynas* ir kt.).

Įvertinus įvardijimų raišką pranešimuose apie nusikaltimą žiniasklaidoje galima teigti, kad tokie pranešimai yra vieši nusikaltimą padariusio asmens teigiamo įvaizdžio sužlugdymo aktai. Nagrinėtame diskurse dominuoja pozityvaus įvaizdžio atakos – įžeidimai, dažniausiai atviri, o neigiama nuomonė ir vertinimai pateikiami kaip nekvestionuojami faktai. Taip didinama antipatijos ir nepalankumo raiška kaltajam.

Įvardijant nusikaltimą padariusį asmenį pažeidžiamas mandagumo principas: 1) pačios leksemos, kuriomis įvardijama, jau turi neigiamą emocinį vertinimą arba yra akivaizdūs disfemizmai (*vaikžudys, smurtautojas, skriaudikas, žudikas, siaubūnas, antžmogis, monstras, budelis, išgama, degradas, navikas, alkoholikas, girtuoklis, chuliganas*) ir yra vartojamos be jokių įvaizdžio ataką švelninančių strategijų; 2) neutralus pagrindinis daugiažodžio įvardijimo žodis (*vyras, tėvas, A. Beras* ir pan.) modifikuojamas pasitelkus išplėstinius pažyminius, nurodančius nusikaltimo vietą, nusikaltimą ir aukas, taip kaltojo neatskiriant nuo nusikaltimo, be to, dažnai išreiškiant kategorišką neigiamą vertinimą (palyginti retai (24 atvejai) vartojama *įtariamojo* sąvoka sušvelnina teiginio kategoriškumą). Antraštėse tokie įvardijimai funkcionuoja kaip nusikaltimą padariusio asmens identifikatoriai, atstojantys vardą ir pavardę. Šio tipo įvardijimai, dar papildomai nurodant nusikaltimo padarymo laiką, kaltojo gimimo datą, aukų amžių ir lytį, yra daugiažodžiai ir ilgiausi (iki 25 žodžių) šiame diskurse. Juose telpa nusikaltimo istorija, fabula, neretai ir neigiamas vertinimas, įvardijimas tampa tarsi trumpu teiginiu ar pasakojimu sakinyje. Plėtojant šio nusikaltimo diskursą tokie įvardijimai nuolat kartojami, tarsi būtų baiminamasi, kad skaitytojai kitaip neidentifikuos referento.

Vertinant pagrindinį A. Berą įvardijančio žodžių junginio žodį nustatyta reikšmingų skirtumų skirtinguose interneto portaluose: disfeminė raiška dominuoja *lrytas.lt* kriminalinių rubrikų ir kai kurių autorių (R. Valatkos) tekstuose. Neutraliausius įvardijimus ir pagrindinio įvardijimo žodžio modifikatorius vartoja policijos tinklalapių ir kitų politinio ar socialinio diskurso tekstų autoriai.

Metaforiniai įvardijimai, netiesioginiai palyginimai sudaro mažumą įvardijimų (*navikas, monstras, antžmogis*). *Saviečių monstras, Saviečių budelis* tampa pagrindu kitiems panašioms asmenims įvardyti, palyginimams kurti: *degradai a la Saviečių Aurelijus*.

Nagrinėjant šį diskursą mandagumo požiūriu akivaizdu, kad iš įvardijimų raiškos galima spręsti apie mandagumo laipsnį nusikaltimų diskurse, tačiau matyti ir tai, kad norint išsamesnės analizės tolesnis tyrimas turi apimti sudėtingesnes diskurso struktūras, teigiamo ir neigiamo įvaizdžio

konstravimo, atakų kūrimo būdus naratyve. Pastebėta, kad neigiamą vertinimą šiame diskurse labai sustiprina:

1) Iš straipsnio į straipsnį kartojami melagingi faktai antraštėse ir tekstuose: a) šuns užkapojimas arba galvos nukirtimas; b) nenužudytų vaikų slėpimasis šiene. Šie melagingi faktai niekada oficialiai nebuvo paneigti.

2) Tie patys faktai, kurie tiesiogiai susiję su asmens teigiamu įvaizdžiu (rodo jo vertingumą bendruomenėje, savarankiškumą, buvimą kaip visi ir pan.), skirtingai pateikiami skirtingų autorių: vienų labiau pabrėžiant neigiamus dalykus, kitų – teigiamus, naudojant skirtingas su mandagumu susijusias strategijas diskurse. Vienomis atsižvelgiama į asmens įvaizdžio poreikius, kitomis – ne ir net, priešingai, įvaizdžio atakos sustiprinamos (plg., akcentuojant neigiamą vertinimą („Jo planai buvo utopiniai – tai kūdrą kas, tai dar ką nors darys. Tačiau valda buvo netvarkinga, nesuklestėjo“ (cituojamas Tamulis, *lrytas.lt*)) ir teigiamą vertinimą („Pašnekovo pasakojimu, Aurelijus truputį ūkininkavo: „Nors tas ūkelis, tai neduok Dieve, toli ten iki rimto ūkininko. Bet augino paukščių, gyvulių, rodė ir javų, kiek turi. Viduje darėsi namo remontą.“ (cituojamas Tamulis, *15min.lt*)) arba plg. „Sugyventiniai gaudavo pašalpas“ (*lrytas.lt*) ir „Seniūnas minėjo, kad pastaruoju metu šeima nebuvo socialinės pašalpos gavėja“ (*15min.lt*) ir kt.).

3) Tabu temų plėtotė: a) psichinės ligos pasireiškimo detalių viešinimas žeidžia ne tik psichikos ligonio, apie kurį kalbama, įvaizdį, bet ir kenkia adresato negatyviajam įvaizdžiui (norui būti netrukdomam, nežinoti intymių detalių): „plėšė nuo savęs drabužius, tiesiogine prasme dantimis graužė kameros sienas, atneštą maistą kišosi į įvairias kūno vietas, lakstė nuogas“ (*tv3.lt* ir kt.); b) disfemiškos detalės aprašant A. Bero namų aplinką: „Tik vaikiškas naktipuodis, su jame užšalusiu šlapimu, liudijo – čia auga vaikai.“ (*15min.lt*) ir pan.

Tyrimo rezultatai parodė, kad žiniasklaidos straipsniuose apie nusikaltimą Saviečiuose kalbėti neigiamai (pravardžiuoti, įžeidinėti, pabrėžti negatyvius dalykus ir kritiką, meluoti norint padaryti išpūdį neigiamais dalykais) yra norma, todėl į nusikaltimų diskursą galima žvelgti kaip į diskursą, valdomą nemandagumo strategijų.

Literatūra

Austin Julie Paddy Marie 1987, *The Dark Side of Politeness: A Pragmatic Analysis of Non-Cooperative Communication*, Unpublishes PhD Dissertation, University of Canturbury, <http://ir.canterbury.ac.nz/handle/10092/1041> (2016-06-01).

Bousfield Derek 2008, *Impoliteness in Interaction*, Philadelphia and Amsterdam: John Benjamins, <https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=t6pENk1abl0C&oi=fnd&pg=PR1&dq=derek+b>

[ousfield+impoliteness&ots=aF9aX4oj21&sig=8iJsBasOadh_jB_yuqgOS4W8diU&redir_esc=y#v=onepage&q=derek%20bousfield%20impoliteness&f=false](http://www.textjournal.com.au/speciss/issue37/Beasley.pdf) (2016-12-12).

Beasley Carolyn 2016, Writing a murderous mother, *TEXT, Special Issue 37: Crime fiction and creative/critical nexus*, October 2016,

<http://www.textjournal.com.au/speciss/issue37/Beasley.pdf> (2016-12-12).

Brown Gillian, Yule George 1983, *Discourse analysis*, Cambridge: Cambridge University Press.

Brown Penelope, Levinson Stephen 1987, *Politeness. Some universals in language usage*, Cambridge: Cambridge University Press.

Culpeper Jonathan 1996, Towards an anatomy of impoliteness, *Journal of Pragmatics* 25, 349–367, anotacija <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0378216695000143> (2017-03-01).

Culpeper Jonathan 2011, Politeness and Impoliteness (A final draft), *Sociopragmatics*, Volume 5 of Handbooks of Pragmatics edited by Wolfram Bublitz, Andreas H. Jucker and Klaus P.

Schneider, Berlin: Mouton de Gruyter, 391–436,

eprints.lancs.ac.uk/64460/1/Culpeper_HOP_Politeness_longoverviewfinal1.pdf (2016-04-01).

Crespo-Fernández Eliecer 2014, Euphemism and Political Discourse in the British Regional Press, *Brno Studies in English*, Volume 40, No. 1, 5–26,

https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/131480/1_BrnoStudiesEnglish_40-2014-1_3.pdf?sequence=1 (2017-03-08).

Čepaitienė Giedrė 2007, *Lietuvių kalbos etiketas: semantika ir pragmatika*, Šiauliai.

Dabrovolskas Audrius 2014, Kriminalinių įvykių diskursas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje ir Emilio Vėlyvio kino filmuose, *Žurnalistikos tyrimai* 7, 172–194,

<http://www.journals.vu.lt/zurnalistikos-tyrimai/article/view/7414/5323> (2015-12-01).

Discourse Studies. A multidisciplinary introduction 2006, edited by Teun A. van Dijk, Sage Publications. London.

Dobrynina Margarita 2008, Nusikaltimų baimės konstravimas žiniasklaidoje, *Teisės problemos* 3 (61), 83–111, <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2008-3-dobrynina.pdf> (2015-12-01).

Dobrynina Margarita 2012, Kriminalinio žinojimo konstravimas viešajame diskurse, daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, Lietuvos socialinių tyrimų centras.

Dobryninas Aleksandras 1997, Nusikaltimų retorika Lietuvos politiniame diskurse, *Semiotika* 4, A. J. Greimo centro studijos, Baltos lankos, 26–38.

- Eelen Gino 2001, *A Critique of Politeness Theories*, Manchester: St. Jerome,
https://books.google.co.uk/books?id=XDtpAwAAQBAJ&pg=PT20&hl=lt&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false (2016-12-01).
- Haugh Michael 2003, Anticipated versus inferred politeness, *Multilingua* 22 (4), 397–413,
https://espace.library.uq.edu.au/view/UQ:65823/UQ65823_OA.pdf (2017-03-08).
- Hilbig Inga 2009, Lietuvių ir anglų lingvistinis mandagumas: prašymai, daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Jasiūnaitė Birutė 2005, Eufemizmai tarmėse bei tautosakoje: problemos ir perspektyvos, *Baltistica*, VI priedas, 101–117.
- Kalinauskaitė Danguolė 2014, Trumpojo teksto žanro specifika: naujienų portalų antraščių tyrimas, *Darbai ir dienos* 62, 23–44.
- Koženiauskienė Regina 2005a, Politinė retorika etiniu požiūriu, *Parlamento studijos* 3, 110–121,
http://www.parlamentostudijos.lt/Nr3/kalba_Kozeniauskiene.htm (2016-01-12).
- Koženiauskienė Regina 2005b, Konceptualiųjų metaforų etinis aspektas advokatų kalbose, *Filologija* 10, 52–56.
- Kudirka Robertas 2012, Senoji ir naujoji eufemija. Grafinė eufemija elektroniniame diskurse, *Lietuvių kalba* 6, <http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/44/78> (2015-12-04).
- Laben Afef 2017, Revisiting face and identity: Insights from Tunisian culture, *Journal of Pragmatics* 108, 98–115.
- Lakoff Robin T. 1989, The limits of politeness: Therapeutic and courtroom discourse, *Multilingua* 8 (2-3), 101–129, anotacija <https://www.degruyter.com/view/j/mult.1989.8.issue-2-3/mult.1989.8.2-3.101/mult.1989.8.2-3.101.xml> (2017-03-01).
- Leech Geoffrey 1995, *Principles of Pragmatics*, Longman, London and New York, 9-as leidimas (1-as 1983).
- Locher Miriam A., Watts Richard J. 2005, Politeness theory and relational work, *Journal of Politeness Research* 1, 9–33,
http://edoc.unibas.ch/12671/1/Locher_and_Watts_2005_Relational_work.pdf (2017-03-08).
- Marcinkevičienė Rūta 1998, Eufemijos grimasos, *Kalbos kultūra* 71, 75–78.
- Marcinkevičienė Rūta 2007, *Spaudos tekstų žanrai*, VDU, Kaunas.
- Mills Sara 2003, *Gender and Politeness*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Rasinger Sebastian M. 2010, 'Lithuanian migrants send crime rocketing': representation of 'new' migrants in regional print media, *Media, Culture & Society* 32(6), 1021–1030, *Google Scholar* anotacija (2016-03-01).
- Ryvitytė Birutė 2011, *Lingvistinės pragmatikos įvadas: mokomoji knyga*, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Smetona Marius 2015, *Lietuvių kalbos eufemizmai: raiška ir motyvacija*, daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas,
<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:8283971/datastreams/MAIN/content> (2016-10-01).
- Smetonienė Irena, Daučiūnaitė Danutė 2014, Politinė eufemizacija publicistinių straipsnių antraštėse, *Kalbotyra* 66, 120–142,
http://www.kalbotyra.flf.vu.lt/wp-content/uploads/2015/01/Kalbotyra_66_120_142.pdf
 (2016-01-12).
- Tabbert Ulrike 2013, Crime through a corpus: The linguistic construction of offenders, victims and crimes in the German and UK press, Doctoral thesis, University of Huddersfield,
<http://eprints.hud.ac.uk/18078/1/utabbertfinalthesis.pdf> (2015-05-01).
- Terkourafi Marina 2001, Politeness in Cypriot Greek: A frame based approach, Unpublished PhD dissertation, Cambridge: University of Cambridge,
<https://pdfs.semanticscholar.org/befe/494944534b6b8d687c7dc19939c2af3cd3af.pdf> (2016-07-01).
- Thomas Jenny 1986, The Dynamics of Discourse: A Pragmatic Analysis of Confrontational Interaction, Thesis submitted for the Degree of Ph.D., University of Lancaster, *ethesis online server* (2016-06-01).

Gauta: 2017-01-08
Priimta: 2017-02-24